

ผ้าทอไทลื้อสื่อศรัทธาสู่ศิลปะร่วมสมัย*

The Transmission of Faith from Tai Lue Textiles to Contemporary Art

¹ปาริชาติ เกษมสุข และ ทิพวรรณ ทังมั่งมี

¹Parichard Kasamsuk and Tippawan Thangmhungmee

คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Faculty of Fine Arts, Chiang Mai University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: pari.parichard@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยผ้าทอไทลื้อสื่อศรัทธาสู่ศิลปะร่วมสมัย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อ ในส่วนที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา และรูปแบบ ตลอดจนความคิดความเชื่อของการใช้ผ้าทอในวิถีชีวิตของชาวไทลื้อในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย 2) เพื่อสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัย สื่อความหมายถึงพลังความศรัทธาในพุทธศาสนา ของผู้หญิงไทลื้อ โดยสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวัฒนธรรมไทลื้อมาเป็นแรงบันดาลใจ มีลักษณะเป็นงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะ โดยการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย และผลงานศิลปะที่เกี่ยวข้อง ในบริบทที่เกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมา เทคนิค ลวดลาย และรูปแบบ ตลอดจนคติ ความเชื่อของการใช้ผ้าทอในวิถีชีวิตของชาวไทลื้อในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย พื้นที่วิจัยคือจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดน่าน และจังหวัดพะเยา เพื่อนำมาวิเคราะห์ประมวลผลข้อมูล และนำมาสังเคราะห์ กำหนดเป็นแนวความคิด และเทคนิคในการสร้างสรรค์งานศิลปะร่วมสมัย นำเสนอในรูปแบบพรรณนาและข้อเสนอผลงานสร้างสรรค์ศิลปะ

จากผลการศึกษาพบว่า 1) วัฒนธรรมการทอผ้ามีบทบาทสำคัญต่อชาติพันธุ์ไทลื้อมาตั้งแต่ในอดีต ความเชื่อมโยงระหว่างผืนผ้า ลวดลาย และตัวผู้ทอ นั้นมีความสัมพันธ์กับแบบแผนในการดำเนินชีวิต ประเพณี พิธีกรรม และคติความเชื่อ ความศรัทธาในพุทธศาสนา โดยมีวิธีการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ผ่านตัวผ้าทอ ไม่ว่าจะเป็นลวดลายที่สื่อความหมาย สี องค์ประกอบในเชิงสุนทรียภาพ อันเป็นความงามที่จับต้องได้ และความงามในมิติทางคุณค่า ความเชื่อ และพุทธศาสนา เป็นการสื่อความหมายในมิติความศรัทธาในพุทธศาสนาของผู้หญิงไทลื้อ 2) ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์งานศิลปะร่วมสมัยจากลวดลายหรือสัญลักษณ์ที่อยู่บนตุง เพื่อสะท้อนความศรัทธาในพุทธศาสนาของผู้หญิงไทลื้อที่ครั้งหนึ่งในชีวิตจะต้องทอตุงถวายวัดเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ด้วยเทคนิคศิลปะจัดวาง ให้ผู้ชมรู้สึกเหมือนเดินเข้าไปสัมผัสและเรียนรู้ลวดลายที่อยู่ในตุง ในรูปแบบสามมิติที่แฝงไปด้วยเรื่องราววัฒนธรรม จากการศึกษาสร้างสรรค์งานศิลปะครั้งนี้ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และต่อยอดองค์ความรู้ด้านศิลปะและวัฒนธรรม ให้แก่สังคม คนรุ่นใหม่และผู้สนใจ

คำสำคัญ: ลื้อ หรือ ไทลื้อ; ตุง; ศิลปะจัดวาง

Abstract

The research article 'The Transmission of Faith from Tai Lue Textiles to Contemporary Art' aims to explore cultural context of Tai Lue weaving textile by focusing on historical

*Received October 25, 2022; Revised November 14, 2022; Accepted November 17, 2022

context, original patterns, as well as traditional belief and the way these weaving textiles have been involved in everyday life of Tai Lue people in upper northern region of Thailand, and to create a contemporary art that represents steadfast belief and faith in Buddhism of Tai Lue women. The research was firstly started by synthesizing the knowledge regarding Tai Lue culture to find an inspiration. It is in the field of creative art research, which was consecutively conducted by the study of literatures, concepts, theories, research and artworks that are related to the utilization of weaving textiles in everyday life of Tai Lue people in upper northern region of Thailand, especially historical background, techniques, motifs, patterns, and beliefs. Moreover, the research areas are Chiang Mai, Nan, and Phayao, then the contemporary installation art depicting the faith in Buddhism among Tai Lue women was designed based on the synthesized data from those aforementioned materials.

The results of this research are as follows: 1) The weaving culture has played a vital role in Tai Lue society since the past. The linkage between the textiles, motifs, and weavers is always in line with their livelihood, traditions, rituals, and Buddhism beliefs. The textile itself significantly contains a lot of symbolic expressions, particularly meaningful motifs, the use of colors, and aesthetic elements that are tangible beauty and intangible beauty in terms of values, beliefs, and Buddhism, conveying the meaning in the dimension of faith in Buddhism of Tai Lue women. 2) The researcher has created contemporary art from patterns or symbols on Tung to reflect the belief in Buddhism of Tai Lue women that once in their life, Tai Lue women had to weave Tung for religious temples as an offering with installation art techniques. The arrangement makes the audience feel like walking in to experience and learn the patterns in Tung in three dimensions that are hidden with cultural stories from the creation of this art, resulting in learning and further knowledge of arts and culture for the new generation society and those who are interested.

Keywords: Lue or Tai Lue; Tung (Banner); Contemporary Art

บทนำ

ชาวไทลื้อ (ไตลื้อ) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มหนึ่ง ที่อยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลไท เชื่อกันว่าหลักแหล่งดั้งเดิมของชาวไทลื้ออยู่ในเขตสิบสองพันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน มีชาวไทลื้อบางกลุ่มที่อพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศอื่นที่มีอาณาเขตใกล้เคียงตามแหล่งต่างๆ ในเอเชียอาคเนย์ เนื่องจากถูกกวาดต้อนจากสงคราม อพยพติดตามกันมา เพื่อหาแสวงหาแหล่งทำมาหากินที่มีความอุดมสมบูรณ์ โดยอาศัยเส้นทางทั้งสี่สาย ได้แก่ สายที่ 1 อพยพเข้าสู่ประเทศพม่า สายที่ 2 อพยพเข้าสู่ประเทศเวียดนาม สายที่ 3 อพยพเข้าสู่ประเทศลาว และสายที่ 4 เข้าสู่ประเทศไทย ทางภาคเหนือ ในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พะเยา น่าน แพร่

ชาวไทลื้อมีเอกลักษณ์ของตนเองมาช้านาน มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อในการนับถือพุทธศาสนา สถาปัตยกรรมที่อยู่อาศัย และการทอผ้าเพื่อใช้ในโอกาสต่างๆ เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ตลอดจนวรรณกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ สะท้อนถึงตำนานเกี่ยวกับปู่สังกะสีและย่าสังกะสี

ซึ่งเป็นบรรพบุรุษผู้สร้างโลกของไทยลื้อ เป็นตำนานเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชนชาติเกี่ยวกับมนต์ศน์ในเรื่องของบรรพบุรุษโลก มนุษย์ สัตว์ และสรรพสิ่งในธรรมชาติตลอดจนการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมและพุทธศาสนา (Mahachulalongkornrajavidyalaya University (MCU), 2011)

ชาติพันธุ์ไทยลื้อนั้นขึ้นชื่อว่ามีมัยดีมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของตนเองอย่างเคร่งครัด สังเกตได้จากรูปแบบการต่างกาย ภาษา การนับถือศาสนา ในวิถีชีวิตโดยทั่วไปด้านการประกอบอาชีพนั้น ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ผู้ชายจะทำไร่ ทำนา ส่วนผู้หญิงจะประกอบอาชีพค้าขายและทอผ้า ในอดีตวิถีชีวิตของหญิงชาวไทยลื้อนั้นไม่ได้แตกต่างไปจากผู้หญิงอื่นๆ ในสังคมไทย คือ นับตั้งแต่แรกเกิดผ่านวัยเด็กสู่วัยรุ่น ก่อนแต่งงานในช่วงวัยเหล่านี้ผู้หญิงชาวลื้อจะได้รับการฝึกหัดให้ทอผ้าโดยส่งต่อองค์ความรู้การทอผ้านี้จากคนในครอบครัว เครือญาติ การทอผ้าเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงบทบาทสำคัญ โดยเฉพาะกับผู้หญิงไทยลื้อเพราะผ้าทอมีความหมายอย่างมากในฐานะที่เป็นสิ่งที่แสดงคุณค่าของแม่ศรีเรือนวัฒนธรรมการทอผ้าในอดีตเป็นสิ่งที่วัดคุณค่าของผู้หญิงที่เหมาะสมแก่การเลือกเป็นคู่ครองของชายหนุ่มไทยลื้อ เพราะผ้าทอในอดีตมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทยลื้อในหลายๆมิติ ดังนั้นการทอผ้าจึงนับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวไทยลื้อ เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาให้กับลูกหลาน ซึ่งการทอผ้าของชาวไทยลื้อนั้นในอดีตนั้นมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตในทุกๆ มิติ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านสังคม วัฒนธรรม เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย รวมไปถึงพุทธศาสนา

ผ้าทอที่ใช้ในพิธีกรรม ชาวไทยลื้อมีความเชื่อความศรัทธาในพุทธศาสนา ผสมผสานกับความเชื่อเรื่องผีและมีประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ผูกพันกับความเชื่อในวิถีชีวิตพื้นบ้าน ประกอบกับการหาเลี้ยงชีพในสังคมนเกษตรกรรมมาอย่างช้านาน ผ้าทอของชาวไทยลื้อจึงมีความสัมพันธ์และถูกเชื่อมโยงเข้ากับความเชื่อของชาวไทยลื้อ สังเกตได้จากประเพณีและพิธีกรรมถวายผ้าต่างๆ ในแก่ทางวัดตามความเชื่อทางพุทธศาสนา

ตุ่ง คติความเชื่อเกี่ยวกับการถวายตุ่ง คำว่า “ตุ่ง” หรือ “ทุง” หรือ “จง” มีลักษณะเป็นธงแบบห้อยยาวจากบนลงล่าง เมื่อเข้าไปในวิหารของวัดไทยลื้อ ก็จะสังเกตเห็นตุ่งหลากหลายรูปแบบห้อยแขวนลงมาจากส่วนบนของวิหาร เบื้องหน้าพระประธาน ตุ่งเหล่านี้ทำขึ้นมาจากวัสดุต่างๆ เช่นผ้าทอ ธนบัตร กระดาษ เป็นต้น โดยมีขนาด รูปทรง และการตกแต่งที่มีความแตกต่างกันออกไปตามระดับของความเชื่อ ความศรัทธา และฐานะทางเศรษฐกิจ การที่ชาวไทยลื้อนิยมนำตุ่งมาถวายวัดเป็นพุทธบูชา ทั้งที่เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว หรือจะเป็นการถวายเพื่อส่งกุศลผลบุญให้แก่ตนเองในชาติหน้า ด้วยคติความเชื่อที่ว่าเมื่อตายไปแล้วจะพ้นจากการตกนรกโดยอาศัยเกาะชายตุ่งขึ้นสวรรค์ จะได้พบพระศรีอาริยมะตไตรย หรือจะได้ถึงซึ่งนิพพาน จากความเชื่อดังกล่าวจึงทำให้ชาวไทยลื้อแทบทุกคนจะต้องถวายตุ่งที่วัดอย่างน้อยสักครั้งหนึ่งหรือชั่วชีวิตของคน

ความศรัทธาในอานิสงค์จากการถวายตุ่งมีตำนานเล่าขานที่สืบทอดกันมา และปรากฏในคำขับของชาวไทยลื้อ เรื่อง “แม่กาเผือก” หรือ “ตำนานพระเจ้าห้าตน” อันได้แก่ พระกฤษณะ พระโกนาคมนะ พระกฤษณะ พระโคตรมะ และพระอาริยมะตไตรย เนื้อเรื่องเน้นคติธรรมเกี่ยวกับความกตัญญูทเวทที่มีต่อพระคุณของพ่อแม่ ด้วยการทำตุ่งเป็นสัญลักษณ์ของการอุทิศส่วนกุศลไปถึง ตำนานเรื่อง “แม่กาเผือก” หรือ “พระเจ้าห้าตน” มีแก่นเรื่องที่เน้นคติธรรมด้านความกตัญญูทเวท ที่มีต่อบุพการีผู้ให้กำเนิดตลอดจนผู้ที่ซุบเลี้ยงดูแลมา แม้มิใช่ผู้ให้กำเนิดที่แท้จริงก็ตาม ซึ่งเนื้อเรื่องมีลักษณะเป็นตำนาน อธิบายที่มาของพิธีกรรมการจุดดวงประทีปเป็นพุทธบูชาในเทศกาลยี่เพ็ง ว่าเป็นสัญลักษณ์ของตีนแม่กาเผือก ตลอดจนภาพพระอดีตพุทธจำนวน 5 องค์ปรากฏอยู่เสมอ

จากความเชื่อ ความศรัทธาในการทอผ้าถวายให้กับวัดของชาวไทยลื้อ สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของการทอผ้าที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไทยลื้อ ในหลายๆมิติ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในคัมภีร์

พระไตรปิฎกปรากฏข้อมูลเรื่องรูปแบบและรายละเอียดของผ้าอยู่น้อยมาก ส่วนคติการถวายผ้าแต่พระพุทธเจ้าหรือพระสาวก พบว่าปรากฏเฉพาะในพระวินัยปิฎกและพระสุตตันตปิฎกแต่ไม่พบในพระอภิธรรมปิฎก ซึ่งโดยมากมูลเหตุของการถวายผ้าเกิดจากความเลื่อมใสที่ผู้นั้นได้รับฟังธรรมเทศนา โดยผ้าที่ถวายมีทั้งผ้าที่ทอเอง ซื้อมารวมทั้งการสละผ้าที่เป็นเครื่องนุ่งห่มของตนเพื่อถวายเป็นทาน และอานิสงส์ที่ได้รับจากการถวายผ้าหรือวัตถุที่ประกอบขึ้นด้วยผ้าอันมี พุก หมอน และธง เป็นต้นนั้น ทำให้ได้รับอานิสงส์ 2 ระดับ คือ โลกียสมบัติ และโลกุตรสมบัติ และไม่ใช่เฉพาะแต่การถวายเท่านั้น หากแต่ต้องมีการรักษาศีลและเจริญภาวนาอีกด้วย จึงจะให้ผลเป็นสมบัติทั้งสองประการ ส่วนรูปแบบการทอผ้าในพุทธศาสนาของชาวไทลื้อเชียงคำในปัจจุบัน ยังคงแสดงถึงเอกลักษณ์ดั้งเดิม แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนใช้วัสดุอุปกรณ์ไปตามยุคสมัย แต่พบว่าผ้าทอที่ใช้ ในพุทธศาสนาบางอย่างก็ยังคงรูปแบบดั้งเดิมอยู่ เช่น ผ้าตึง ผ้ามุงบน ผ้ามุงสังฆะ และผ้าเช็ดน้อย เป็นต้น เฉพาะตุ่งปราสาทและผ้าเช็ดน้อยยังคงสามารถรักษารูปแบบดั้งเดิมได้มากที่สุด ทั้งยังคงสร้างงานด้วยการทอมือโดยใช้กี่พื้นบ้าน และด้วยผ้าเช็ดน้อย ทอได้ง่าย ราคาไม่แพง ชาวไทลื้อจึงนิยมใช้ถวายพระ ส่วนตุ่งปราสาท แม้จะมีราคาแพงและทอได้ยาก แต่ด้วยความปรารถนาในภพภูมิที่ดีในโลกหน้าจากการถวายตุ่งไทลื้อ จึงทำให้ยังมีการทอตุ่งปราสาทเพื่อถวายไว้ในพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก ส่วนผ้าห่อคัมภีร์แบบไทลื้อพบว่าไม่มีการสร้างถวายมานานกว่า 40 ปีแล้ว นอกจากนี้ด้วยความศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างมั่นคง ชาวไทลื้อเชียงคำจึงเชื่อว่าพระรัตนตรัยยังคงเป็นที่พึ่งระลึกอย่างแท้จริง ยังถือเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวและเป็นศูนย์รวมจิตใจแม้ว่าจะไม่ปรากฏออกมาในคำตอบจากการสัมภาษณ์ แต่ก็สะท้อนออกมาจากผ้าทอที่สร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา และสังฆบูชา ดังปรากฏเป็นผ้าทอที่ใช้ในพุทธศาสนาอันมีมากมายหลายชนิด ผนวกเข้ากับคติความเชื่อเรื่องการให้ทานอันถือเป็นการสร้างและสะสมบุญกุศลให้แก่ตนเอง พร้อมทั้งคติความเชื่อเรื่องการอุทิศกุศลให้แก่ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว ล้วนเป็นคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ยังคงมีอิทธิพลต่อชาวไทลื้อเชียงคำอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากการถวายผ้าในประเพณีต่างๆ ที่ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน (Phra Adsadakorn Kittibhaddo (Chadtranan), 2011)

จากสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรม กระแสทางสังคม ความเจริญทางเทคโนโลยี ปัจจัยเหล่านี้มีส่วนส่งผลให้การดำเนินวิถีชีวิตในปัจจุบันของชาวไทยลื้อรุ่นใหม่ เริ่มเปลี่ยนไปในหลายลักษณะ และในยุคปัจจุบันความหมายของผ้าทอไทลื้อมิได้สำคัญอีกต่อไปแล้ว เพราะทุกสิ่งมีขายสำเร็จรูป หาซื้อได้จากตลาด สะดวกสบาย ผู้ชายก็ได้สนใจคุณค่าการทอผ้าของผู้หญิงเช่นในอดีตเหมือนที่ผ่านมา ในปัจจุบันหากผู้หญิงไทลื้อคนไหนมีคุณสมบัติในการทอผ้าเก่ง ผู้ชายไทลื้อยุคปัจจุบันอาจจะมองคุณสมบัตินี้ในเชิงเศรษฐกิจมากกว่า เพราะการผลิตผ้าทอจะช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว รวมทั้งกระบวนการดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาเริ่มมีการผิตเพี้ยนของกระบวนการทอผ้า เช่น ผ้าชิ้นโดยทั่วไปมีโครงสร้างประกอบด้วย 3 ส่วน หัวชิ้น ตัวชิ้น และตีนชิ้น เย็บต่อกันเป็นถุง แต่ในปัจจุบันขั้นตอนการทอผ้าจะทอนั้นจะทอทั้งหัวชิ้น ตัวชิ้นและตีนชิ้นในผืนเดียวกัน

ผ้าทอกับหญิงชาวไทลื้อนั้นดูจะห่างเหินออกไปจากวิถีชีวิตปัจจุบัน รวมไปถึงการทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือน การแต่งกาย ปัจจุบันนิยมแต่งกายตามสมัยนิยมมากขึ้น การสืบทอดและสานต่อองค์ความรู้ วัฒนธรรมเหล่านี้ เริ่มหยุดชะงัก ขาดตอน ไม่ต่อเนื่อง ความเชื่อ ความศรัทธา ประเพณีบางอย่างเริ่มเลือนหายไปจากวิถีชีวิตของชาวไทยลื้อรุ่นใหม่ เช่น การถวายหมอนอิงเริ่มจะมีการเลือนหายไปจากวิถีชีวิตของ ชาวไทลื้อ ความศรัทธาในการทอตุ่งด้วยความประณีต เลื่อมใส ศรัทธา เพื่อนำมาถวายวัดเป็นพุทธบูชา ตามความเชื่อจากอานิสงส์ของการถวายตุ่ง ที่มีอยู่ในตำนานเล่าขานสืบทอดกันมาและปรากฏในคำขับของชาวไทลื้อ เรื่อง “แม่กาเผือก” หรือ “ตำนานพระเจ้าห้าตน” ก็เริ่มที่จะเลือนหายไปจากวิถีปฏิบัติของคนไทลื้อรุ่นใหม่ จะเห็นได้ว่าในอดีตการทอผ้าของชาวไทลื้อนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมหนึ่งของ

ชาวไทลื้อ ที่มีความเกี่ยวโยงในทุกมิติในวิถีชีวิต โดยเฉพาะคุณค่าเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เกิดมาจากผ้าทอที่เกิดจากฝีมือการทอของผู้หญิงชาวไทลื้อทั้งสิ้น การทอผ้าของผู้หญิงไทลื้อมียังบทบาทสำคัญในพิธีกรรมทางพุทธศาสนา แต่ในปัจจุบันคุณค่าเหล่านี้ได้เปลี่ยนไปตามยุคสมัย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดผู้วิจัยสนใจในประเด็นการทอผ้าของผู้หญิงไทลื้อมีบทบาทสำคัญในพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย การทอผ้าสำหรับเป็นสื่อศรัทธาและใช้ในพิธีกรรมทางพุทธศาสนานั้น เป็นการสะสมบุญด้วยแรงศรัทธา ด้วยการทอผ้าถวายให้พระสงฆ์เพื่อใช้ในโอกาสต่างๆ และถวายเป็นพุทธบูชา โดยมีการแสดงออกถึงความศรัทธาในเชิงสัญลักษณ์ผ่านลวดลายบนผ้าทอ จึงเป็นที่มาของดุชนิพนธ์เรื่อง “ผ้าทอไทลื้อสื่อศรัทธาสู่ศิลปะร่วมสมัย” มีเป้าหมายเพื่อศึกษาวัฒนธรรมการทอผ้าเพื่อนำมาวิเคราะห์ ร่วมกับแนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และเทคนิควิธีการทำงานศิลปะจัดวาง เพื่อทำการสร้างสรรค์ลวดลายจากตุ้งในรูปแบบสามมิติ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และต่อยอดองค์ความรู้ด้านศิลปะและวัฒนธรรม อันช่วยส่งเสริมและสนับสนุน คุณค่าทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมให้แก่สังคม คนรุ่นใหม่และผู้สนใจ รวมไปถึงสามารถต่อยอดและเกิดประโยชน์ในทางวิชาการต่อไปได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมา และรูปแบบ ตลอดจนความคิดความเชื่อของการใช้ผ้าทอในวิถีชีวิตของชาวไทลื้อในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย
2. เพื่อสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัย สื่อความหมายถึงพลังความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของผู้หญิงไทลื้อ โดยการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อ มาเป็นแรงบันดาลใจ

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะ (Art Creative Research) โดยมีการศึกษาบริบทวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมา และรูปแบบ ตลอดจนความคิดความเชื่อของการใช้ผ้าทอในวิถีชีวิตของชาวไทลื้อในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย เพื่อสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัย สื่อความหมายถึงพลังความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของผู้หญิงไทลื้อ โดยการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อ มาเป็นแรงบันดาลใจ เพื่อเป็นการส่งเสริมและเผยแพร่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทลื้อ โดยนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนาและเสนอผลงานสร้างสรรค์ศิลปะ

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี

ศึกษาภาคเอกสาร (Documentary Research) เกี่ยวกับ บริบทวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมา และรูปแบบ ตลอดจนความคิดความเชื่อของการใช้ผ้าทอในวิถีชีวิตของชาวไทลื้อในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย โดยทำการศึกษาจากเอกสาร หนังสือ บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลขั้นพื้นฐานในส่วนของประวัติความเป็นมา องค์ประกอบ ลักษณะ รูปแบบ เกี่ยวกับการทอผ้าของผ้าชาติพันธุ์ไทลื้อที่มีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิต และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับคติความเชื่อทางวัฒนธรรมและพุทธศาสนา และการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และแนวคิดเกี่ยวกับศิลปะการจัดวางร่วมสมัย

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม

การศึกษภาคสนาม (Field Survey) เก็บข้อมูลในพื้นที่ อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ จากบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับการทอผ้าของชาติพันธุ์ไทลื้อที่มีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิต และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความคติความเชื่อทางวัฒนธรรมและ

พุทธศาสนา พัฒนาการจังหวัด พัฒนาชุมชน นักวิชาการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องตลอดจนประชาชนที่มีความเกี่ยวข้องในเขตพื้นที่การศึกษา โดยวิธีการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการดำเนินการสัมภาษณ์แบบเจาะจงรายบุคคล (Individual Depth Interview) และการสังเกตการณ์ภาคสนาม (Field Observation) เกี่ยวกับการทอผ้าของชาติพันธุ์ไทลื้อที่มีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิต และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความคติ ความเชื่อทางวัฒนธรรมและพุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1) พื้นที่ตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ ทำการศึกษาผ้าทอไทลื้อในเขตอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน และอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นการเลือกแบบจงใจ (Purposive Sampling) เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีชาวไทลื้อและวัฒนธรรมผ้าทอของชาวไทลื้ออยู่เป็นอันมาก

2) ตัวอย่างบุคคลผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของผ้าทอไทลื้อในครั้งนี้ ได้จากการสัมภาษณ์ตัวอย่าง (Sample) บุคคลผู้ให้ข้อมูล ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่าง (Sampling) แบบจงใจ (Purposive Sampling) อย่างไม่จำกัดจำนวนจนกว่าจะได้ข้อมูลที่ครบถ้วน จากบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับการทอผ้าของผ้าชาติพันธุ์ไทลื้อที่มีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิต และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความคติ ความเชื่อทางวัฒนธรรมและพุทธศาสนา พัฒนาการจังหวัด พัฒนาชุมชน นักวิชาการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องตลอดจนประชาชนที่มีความเกี่ยวข้องในเขตพื้นที่การศึกษา

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

4.1 วิธีการศึกษา ในการศึกษาครั้งนี้วิธีการศึกษามีขั้นตอนสำคัญอยู่ 2 ส่วน คือ

การศึกษาส่วนที่ 1 ศึกษาวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อ ทำการศึกษาริบทวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมา เทคนิค ลวดลาย และรูปแบบ ตลอดจนความคิดความเชื่อของการใช้ผ้าทอในวิถีชีวิตของชาวไทลื้อในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

การศึกษาส่วนที่ 2 การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะการจัดวางสื่อผสม ซึ่งเป็นการสังเคราะห์องค์ความรู้คุณค่าและอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของผ้าทอไทลื้อที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอนแรก นำมาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์งานศิลปะ โดยการเลือกสรรและผสมผสานกับแนวคิดและเทคนิควิธีการทำงานศิลปะการจัดวางสื่อผสม เพื่อสะท้อนอัตลักษณ์และส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทลื้อ

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

(1) **การสังเกตการณ์ (Observation)** เป็นการสังเกตการณ์ภาคสนาม (Field Observation) เกี่ยวกับการทอผ้าของผ้าชาติพันธุ์ไทลื้อที่มีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิต และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความคติ ความเชื่อ ทางวัฒนธรรมและพุทธศาสนา

(2) **แบบสำรวจทางกายภาพ (Observation Physical Measurement)** เป็นการศึกษาและสำรวจพื้นที่ และข้อมูลเกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมา การทอของผ้าชาติพันธุ์ไทลื้อที่มีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิต และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความคติ ความเชื่อ ทางวัฒนธรรมและพุทธศาสนา โดยทำการบันทึกข้อมูลด้วยแบบบันทึกข้อมูล (Field Records) ถ่ายภาพนิ่ง และการเขียนลายเส้นประกอบ

(3) **แบบสัมภาษณ์ (Interview)** เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยจะใช้วิธีการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการดำเนินการสัมภาษณ์แบบเจาะจงรายบุคคล (Individual Depth Interview)

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งในภาคเอกสาร และภาคสนาม โดยทำการศึกษาจากเอกสาร หนังสือ บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลขั้นพื้นฐานในส่วนของประวัติความ

เป็นมา องค์ประกอบ ลักษณะ รูปแบบ เกี่ยวกับการทอผ้าของผ้าชาติพันธุ์ไทลื้อที่มีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิต และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความคติ ความเชื่อ ทางวัฒนธรรมและพุทธศาสนา โดยสืบค้นจากห้องสมุด คณะจิตรศิลป์ ห้องสมุดคณะมนุษยศาสตร์ ห้องสมุดคณะสังคมศาสตร์ สถาบันวิจัยสังคม สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยพะเยา จังหวัดพะเยา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา และสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพะเยา

จากนั้นทำการเก็บข้อมูลภาคสนามเพิ่มเติม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการทอผ้าของผ้าชาติพันธุ์ไทลื้อที่มีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิต และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความคติ ความเชื่อ ทางวัฒนธรรมและพุทธศาสนา โดยใช้วิธีการสังเกตการณ์ (Observation) สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการบันทึกข้อมูล ใช้เครื่องบันทึกเสียง การถ่ายรูปและถ่ายภาพ

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่รับจากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งภาคเอกสาร และภาคสนาม โดยนำข้อมูลทั้งหมดมาจัดระเบียบ ประมวลผลและวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

- 1) วิเคราะห์สภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อความนิยมและการมองเห็นถึงคุณค่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การทอผ้าของชาติพันธุ์ไทลื้อ
- 2) วิเคราะห์คุณค่าและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การทอผ้าของชาติพันธุ์ไทลื้อ
- 3) วิเคราะห์องค์ประกอบต่างๆ เกี่ยวกับการทอผ้าของผ้าชาติพันธุ์ไทลื้อที่มีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิต และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความคติ ความเชื่อ ทางวัฒนธรรมและพุทธศาสนา ประกอบด้วย ประเภทและรูปแบบของผ้าทอ วิเคราะห์ลวดลายของผ้าทอไทลื้อ และการสื่อความหมาย และการวิเคราะห์รูปแบบ และประเพณี พิธีกรรม ที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้าไทลื้อ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ เป็นกระบวนการสำคัญ เพื่อที่จะได้นำผลการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลมาสังเคราะห์ กำหนดเป็นแรงบันดาลใจ เพื่อที่จะนำมาสู่การสร้างสรรคผลงานศิลปะจัดวางสื่อผสม มาจัดนิทรรศการเพื่อเผยแพร่เผยแพร่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทลื้อ ณ หอศิลป์วัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้นำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมในภาคเอกสารและภาคสนามมาจัดระเบียบ ประมวลผลและวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา และทำการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะการจัดวางสื่อผสม ซึ่งเป็นการสังเคราะห์องค์ความรู้คุณค่าและอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของผ้าทอไทลื้อที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอนแรก นำมาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์งานศิลปะ โดยการเลือกสรรและผสมผสานกับแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและเทคนิควิธีการทำงานศิลปะการจัดวางสื่อผสม เพื่อสะท้อนอัตลักษณ์และส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทลื้อ โดยนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนา และเสนอผลงานสร้างสรรค์ศิลปะ เพื่อเผยแพร่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทลื้อ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 บริบทวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อ ประวัติความเป็นมา รูปแบบ และความเชื่อของการใช้ผ้าทอในวิถีชีวิตของชาวไทลื้อในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย พบว่า วัฒนธรรมการทอผ้ามีบทบาทสำคัญต่อชาติพันธุ์ไทลื้อมาตั้งแต่ในอดีต มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต คติ ความเชื่อในพุทธศาสนา โดยมีวิธีการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ผ่านตัวผ้าทอ ไม่ว่าจะเป็นลวดลายที่สื่อความหมาย สี องค์ประกอบในเชิงสุนทรียภาพ ที่มีความสัมพันธ์กับเรื่องของคติ ความเชื่อ ประกอบไปด้วย **ความงามที่จับต้องได้ (tangible)** ประกอบด้วย

1) ความงามจากธรรมชาติ 2) การเลือกใช้สีที่มีความสัมพันธ์กับคติความเชื่อรวมทั้งนำธรรมชาติรอบตัวมาเป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อความหมาย 3) ภูมิปัญญางานช่างฝีมือพื้นบ้าน 4) ศิลปะและความงามบนลวดลายตุ้่งสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงความเชื่อความศรัทธา 5) การจัดองค์ประกอบผ่านภูมิปัญญาการทอผ้า และการเลือกใช้สัญลักษณ์จากธรรมชาติเพื่อสื่อความหมาย 6) ศิลปกรรมบนผืนผ้า (ตุ้่ง) 7) การจัดองค์ประกอบของสีในเครื่องแต่งกายของชาวไทลื้อ และ **ความงามในมิติทางคุณค่า ความเชื่อและพุทธศาสนา (intangible)** ประกอบด้วย ความเชื่อเรื่องภพภูมิโลกหน้าในประเพณีการตาน (ทาน) ปราสาทผ้าขาว ความเชื่อเรื่องนิพพาน ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ผ่านประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ผ่านลวดลายบนผืนผ้า (ตุ้่ง)

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์องค์ประกอบเกี่ยวกับการทอผ้าของผ้าชาติพันธุ์ไทลื้อที่มีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิต และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความคติ ความเชื่อ ทางวัฒนธรรมและพุทธศาสนา เพื่อกำหนดเป็นแนวความคิดและแรงบันดาลใจ นำมาสู่การสร้างสรรคผลงานศิลปะจัดวางสื่อผสม ในรูปแบบการจัดนิทรรศการเพื่อเผยแพร่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทลื้อ

วัตถุประสงค์ที่ 2 การสร้างสรรคศิลปะร่วมสมัยสื่อความหมายถึงพลังความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของผู้หญิงไทลื้อ พบว่า การวิเคราะห์องค์ประกอบเกี่ยวกับการทอผ้าของผ้าชาติพันธุ์ไทลื้อ โดยการเลือกสรรและผสมผสานกับแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และเทคนิควิธีการทำงานศิลปะการจัดวางสื่อผสมมากำหนดเป็นแนวความคิดและแรงบันดาลใจ ได้นำมาสู่การสร้างสรรคผลงานศิลปะจัดวางสื่อผสม ในรูปแบบการจัดนิทรรศการ

โดยการวิเคราะห์ตีความมาจาก คติความเชื่อและแรงศรัทธาในการถวายตุ้่งของผู้หญิงชาวไทลื้อที่ให้ความสำคัญต่อการทำบุญเป็นอย่างมาก เนื่องจากผู้ชายไทลื้อจะมีการบวชเรียนตั้งแต่วัยเด็ก ส่วนผู้หญิงไม่สามารถบวชได้ จึงทอตุ้่งถวายวัด เพื่อให้เป็นอานิสงค์แก่ตัวเอง ด้วยคติความเชื่อที่ว่าเมื่อตายไปแล้วจะพ้นจากการตกนรกโดยอาศัยเกาะชายตุ้่งขึ้นสวรรค์ จะได้พบพระศรีอาริยมะตไตรย หรือจะได้ถึงซึ่งนิพพาน ดังนั้นลวดลายบนตุ้่ง จะเป็นลวดลายที่เกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ในพุทธศาสนา สะท้อนให้เห็นคติ ความเชื่อ ความศรัทธาในพุทธศาสนา ดังเช่น ตุ้่งผ้าทอลวดลาย ดังนั้นการทอตุ้่งถวายจะทำด้วยความศรัทธาและด้วยฝีมือที่มีรายละเอียด หญิงไทลื้อแทบทุกคนจะต้องทอตุ้่งแล้วนำไปถวายที่วัดสักครั้งหนึ่งในชีวิต หรือช่วงชีวิตของตน สัญลักษณ์ที่สื่อความหมายหรือลวดลายบนผืนผ้าเกิดขึ้นจากเทคนิคการถักทอ การขัดสานของเส้นใย และสีส้น จากลวดลายที่ไม่มีความหมายใดๆ พัฒนาไปสู่ลวดลายที่มีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ อันสืบเนื่องมาจากธรรมชาติ จินตนาการ ความเชื่อ อุดมคติ และความศรัทธา ลวดลายบนผืนผ้าจึงเป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนถึงคติความเชื่อของผู้หญิงชาวไทลื้อผู้ทอ

จึงได้เกิดเป็นงานสร้างสรรค์ศิลปะจัดวางร่วมสมัยที่ ได้แรงบันดาลใจจากลวดลายหรือสัญลักษณ์บนตุ้่ง ที่ถักทอขึ้นมาจากแรงศรัทธาในพุทธศาสนาของผู้หญิงไทลื้อ มาสร้างสรรค์เป็นศิลปะจัดวาง โดยนิทรรศการชุดนี้ให้แทนค่าเป็นสัญลักษณ์สื่อความหมายว่าเป็นการสร้างสรรคลวดลายบนตุ้่ง โดยได้สร้างสรรค์ตัวชิ้นงานปราสาทเล็กที่บรรจุทออยู่บนฐานที่ได้แรงบันดาลใจมาจากรูปทรงของเรือ อันเป็นพาหนะที่จะนำพาปราสาทไปสู่ยังภพภูมิหน้า ห้อมล้อมไปด้วยลวดลายนักษัตรประจำปีเกิด ตามความเชื่อที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตมนุษย์ และลวดลายพรรณพฤกษา ที่สื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ตลอดจนเป็นสัญลักษณ์ของ “ต้นไม้แห่งชีวิต” ที่เจริญเติบโตเหมือนกับชีวิตมนุษย์อันเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ เพื่อเป็นการสะท้อนถึงแรงศรัทธาของผู้หญิงชาวไทลื้อที่ว่าครั้งหนึ่งในชีวิตผู้หญิงไทลื้อจะต้องทอตุ้่งถวายวัด โดยผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดผลงานในรูปแบบต่างๆ ดังนี้

1) โครงสร้างปราสาทตัวชิ้นงานได้แรงบันดาลใจจากลวดลายจาก ตุ้่งผ้าทอลวดลาย หรือ (ตุ้่งเข้ม) ส่วนฐานได้แรงบันดาลใจมาจากเรืออันเป็นพาหนะ บรรจุทอปราสาท ไปยังโลกของวิญญานหรือภพภูมิหน้า

ลวดลายที่ปรากฏในผ้าทอที่สร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา มักจะเก็บเอาภาพสิ่งของเครื่องใช้และพิธีกรรมเก่าแก่เอาไว้ อย่างเช่น ในผ้าเช็ดหลวง ผ้าจีวร และตุ่ง ที่มีจะมีรูปเรื่อวิญญาณ ที่แสดงถึงการเดินทางไปสู่โลกหลังความตาย และพิธีกรรมอุทิศข้าวของให้แก่ผู้ที่ล่วงลับโดยบรรทุกไปในเรือสำเภาที่เรียกว่า “ทานสำเภา”

2) **เส้นฝ้ายธรรมชาติย้อมพันบนตัววัตถุที่เป็นไม้** เส้นฝ้ายเปรียบเสมือน สายใยสื่อถึงศรัทธาของผู้หญิงไทลื้อ ที่ผูกโยงเส้นฝ้าย ถักทอเป็นลวดลายบนตุ่ง สื่อสัญลักษณ์ที่แสดงถึงแรงศรัทธาในพระพุทธศาสนาของผู้หญิงไทลื้อ

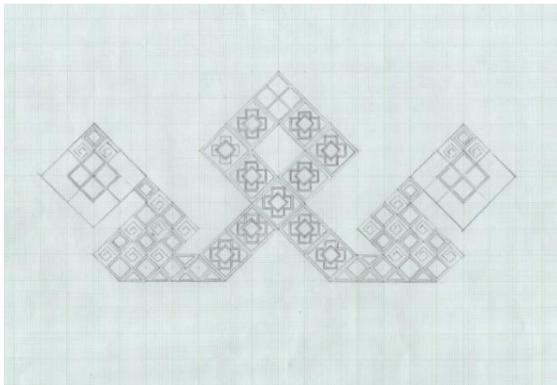
2.1) ส่วนของลวดลาย ใช้เทคนิค ตุ่งใย ของชาวไทลื้อ เป็นโครงไม้แล้วพันด้วยเส้นฝ้าย ประยุกต์ประดับเป็น ลวดลาย บนปราสาท ซึ่งลวดลายเหล่านั้นมีความสัมพันธ์กับลวดลายในพิธีกรรมของชาวไทลื้อ

- ลวดลายที่อยู่บนตัวปราสาท ผู้วิจัยได้ออกแบบโดยได้รับแรงบันดาลใจมาจาก ลายรูปสัตว์ 12 ราศี ได้แก่ นกษัตร ปิมะเส็ง ที่มีความสัมพันธ์กับตัวผู้สร้างสรรค์ ตามความเชื่อที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตมนุษย์ และลายนาค เป็นลายที่ผสมผสานลายขอและลายกาบขึ้นมาเป็นรูปนาค เป็นลายสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ไท สื่อถึงคติดั้งเดิมในการนับถือธรรมชาติผู้ให้กำเนิดสรรพสิ่ง นาคเป็นสัตว์ที่อยู่ได้ทั้งบนดิน ท้องน้ำ และแผ่นฟ้า หมายถึงผู้สร้างความสมดุลแห่งระบบนิเวศ และเกี่ยวโยงถึงการนับถือผีบรรพบุรุษ ผู้นำความอุดมสมบูรณ์มาให้แก่มนุษย์โลก

- ตัวชิ้นงานปราสาท ประดับไปด้วย ลวดลายเรขาคณิต ลวดลายเรขาคณิตคือลายพื้นฐานของผ้าจากลายจุดเล็กๆ จุดไข่ปลา จุดทแยง กากบาท สีเหลี่ยม ลายพื้นฐานเหล่านี้ได้พัฒนาไปสู่รูปสัญลักษณ์ต่างๆ

- ลวดลายพรรณพฤกษา เป็นลวดลายที่ออกแบบ จัดวางไว้อยู่บนตัวชิ้นงานปราสาท และจัดวางองค์ประกอบรอบๆ ตัวปราสาท เพื่อ สื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ และสื่อถึงความงามในอุดมคติ

2.2) การเลือกใช้สีในตัวชิ้นงานมีความสัมพันธ์กับคติความเชื่อ และสัมพันธ์กับรูปแบบของ ตุ่งผ้าทอลวดลาย หรือ ตุ่งแต้ม ที่ทอด้วยฝ้ายสีขาว สีดั้งเดิม (ในสิบสองปันนา) ดำ สลับ แดง อีกทั้งยังเป็นสีที่มีความสัมพันธ์กับ ตำนานพื้นเมืองสิบสองปันนา ที่ผู้หญิงไทลื้อจะนุ่งซิ่นตามีสีแดง รายละเอียดดังภาพที่ 1 –3

Picture 1: Process Creative Pattern

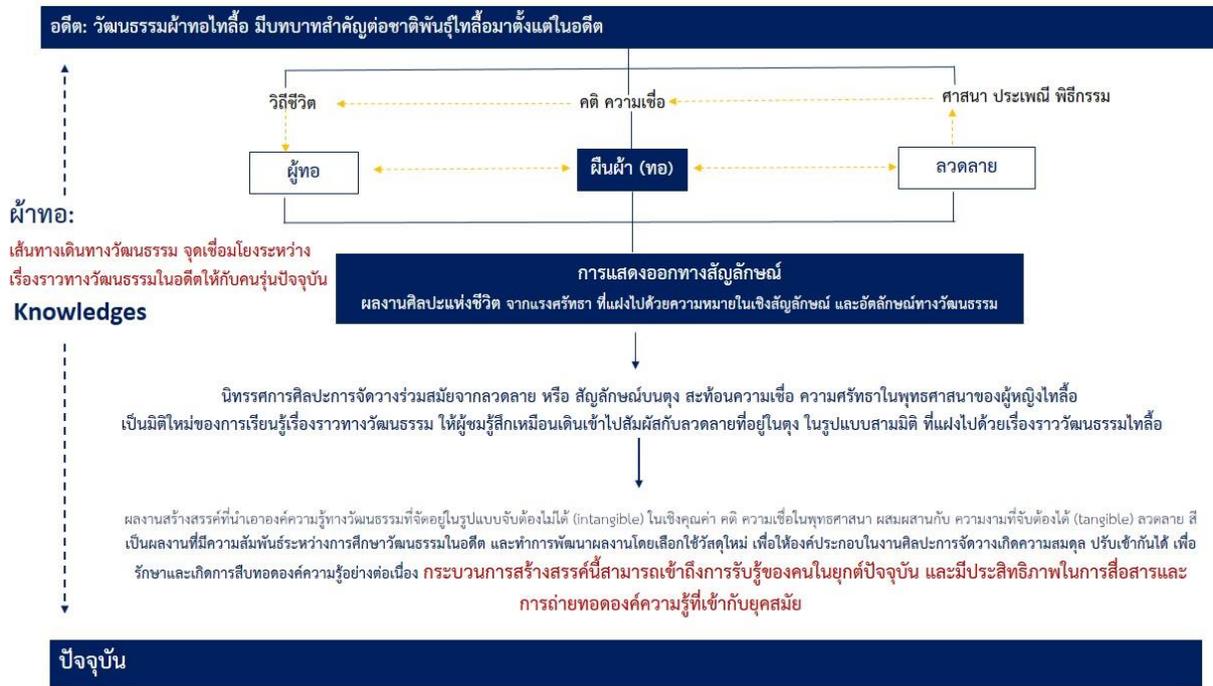
Picture 2: Process Creative Pattern of the Castle's Body is Decorated with Geometric

Picture 3: The Contemporary Art Installation Exhibition: Saiyai Nai Sattha

ผู้วิจัยได้ทำการเผยแพร่องค์ความรู้ และอัตลักษณ์ วัฒนธรรมไทยผ่านการจัดแสดงนิทรรศการศิลปะ (Pre Thesis Exhibition) สายใย ในศรัทธา เป็นนิทรรศการในรูปแบบของศิลปะจัดวาง (Installation Art) ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากลวดลายหรือสัญลักษณ์บนตุ่ง โดยมีกำหนดจัดงานระหว่างวันที่ 23 – 29 กรกฎาคม 2565 ณ หอศิลป์วัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ (ชั้น 2) ถนนพระปกเกล้า ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

องค์ความรู้ใหม่

Picture 4: Diagram Summarizing Knowledge from Research

จากการ สร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัย สื่อความหมายถึงพลังความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของผู้หญิงไทลื้อ โดยการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อมาเป็นแรงบันดาลใจในครั้งนี้ สิ่งที่ได้รับเป็นองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้:-

1) ผ้าทอคือเส้นทางการเดินทางวัฒนธรรม เป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างเรื่องราวทางวัฒนธรรมในอดีต จนถึงปัจจุบัน เปรียบเสมือนเส้นใยที่เชื่อมอดีตมาสู่ปัจจุบัน ที่เป็นอัตลักษณ์ที่บอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตของคนรุ่นก่อนให้กับคนรุ่นปัจจุบัน การทอผ้าเป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์บนผืนผ้า ลวดลายที่ปรากฏอยู่บนผืนผ้าไม่ใช่เป็นเพียงอารมณ์ แต่คือ ผลงานศิลปะแห่งชีวิต จากแรงศรัทธา ที่แฝงไปด้วยความหมายในเชิงสัญลักษณ์ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เพราะผ้าแต่ละผืนที่ผู้ทอได้ถักทอขึ้นมาเพื่อใช้ประโยชน์จากผ้าผืนนั้นๆ บทบาทและสถานะของผ้าที่ถูกกำหนดขึ้นมานั้น มีความเชื่อมโยงระหว่างผืนผ้า ลวดลาย และตัวผู้ทอ มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต คติ ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม และความศรัทธาในพุทธศาสนาของโดยแสดงออกผ่านลวดลายบนผืนผ้า

2) การสร้างสรรค์ศิลปะการจัดวาง จากลวดลายหรือสัญลักษณ์บนตุง ที่ถักทอขึ้นมาจากแรงศรัทธาในพุทธศาสนาของผู้หญิงไทลื้อ เป็นมิติใหม่ของการเรียนรู้เรื่องราวทางวัฒนธรรม ให้ผู้ชมรู้สึกเหมือนเดินเข้าไปสัมผัสกับลวดลายที่อยู่ในตุง ในรูปแบบสามมิติ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดศิลปะการจัดวาง กระบวนการสร้างสรรค์นี้สามารถเข้าถึงการรับรู้ของคนในยุคปัจจุบัน และมีประสิทธิภาพในการสื่อสารในการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เข้ากับยุคสมัย โดยมีความสอดคล้องกับแนวคิดของการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

1) การวิจัยทำให้พบว่าวัฒนธรรมการทอผ้าพื้นเมืองมีบทบาทสำคัญต่อชาติพันธุ์ไทลื้อมาตั้งแต่ในอดีต มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต คติ ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมในพุทธศาสนา โดยมีวิธีการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ผ่านตัวผ้าทอ ไม่ว่าจะเป็นลวดลายที่สื่อความหมาย สี องค์ประกอบในเชิงสุนทรียภาพที่มีความสัมพันธ์กับเรื่องของคติ ความเชื่อ ประกอบไปด้วยความงามที่จับต้องได้ (Tangible) และความงามในมิติทางคุณค่า ความเชื่อ และพุทธศาสนา (Intangible) ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เห็นได้จากสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่แสดงออกกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ (Vivattanaset, 2018) โดยผู้วิจัยพบว่าที่สัญลักษณ์ในการแสดงออกผ่านการทอผ้าพื้นเมืองมีความสัมพันธ์กับ วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรม และความเชื่ออื่นๆ และมีความสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ Hera (2013) ที่พบว่า ตุง เป็นผ้าทอ จากคติความเชื่อและ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา

2) จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเกี่ยวกับการทอผ้าของผ้าชาติพันธุ์ไทลื้อที่มีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิต และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับคติ ความเชื่อ ทางวัฒนธรรมและพุทธศาสนา จึงทำให้เกิดเป็นงานสร้างสรรค์ศิลปะจัดวางร่วมสมัยที่ ได้แรงบันดาลใจจากลวดลายหรือสัญลักษณ์บนตุง ที่ถักทอขึ้นมาจากรวงศรัทธาในพุทธศาสนาของผู้หญิงไทลื้อ มาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะด้วยเทคนิคศิลปะจัดวาง (Installation art) ซึ่งทำให้การจัดแสดงนิทรรศการในครั้งนี้ตรงตามวัตถุประสงค์ของผู้วิจัยได้กำหนดไว้ และเกิดการเรียนรู้และต่อยอดองค์ความรู้ด้านศิลปะและวัฒนธรรม ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะร่วมสมัย เป็นการเผยแพร่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทลื้อในรูปแบบการจัดนิทรรศการ ช่วยส่งเสริมและสนับสนุน คุณค่าทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมให้แก่สังคม คนรุ่นใหม่และผู้สนใจ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการจัดวาง ที่มักจะถ่ายทอดในลักษณะจัดวางด้วยวัตถุทำให้คนดูเกิดประสบการณ์ร่วม (Prasertsri, 2019) โดยที่ผู้วิจัยนำแนวทางนี้มาสร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบสามมิติ ให้ผู้ชมรู้สึกเหมือนเดินเข้าไปสัมผัสและเรียนรู้ลวดลายที่อยู่ในตุง กระบวนการนี้ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เรื่องราวทางวัฒนธรรมเนื่องจากผู้ชมสามารถรับรู้ได้จากประสาทสัมผัสและเกิดประสบการณ์ร่วม ผลงานสร้างสรรค์มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ทั้งมิติทางกายภาพ มิติของประวัติศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นการเลือกใช้สีและวัสดุที่สร้างบรรยากาศให้กระทบอารมณ์ผู้เข้าชม

ที่สำคัญกระบวนการศึกษาในครั้งนี้มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของกระทรวงวัฒนธรรม (ซึ่งมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างทรัพยากรมนุษย์) ในยุทธศาสตร์ด้าน “ส่งเสริมการวิจัย พัฒนา ถ่ายทอดองค์ความรู้ และสร้างนวัตกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย” เพราะจากกระบวนการดำเนินการ ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมจากการลงพื้นที่ชุมชนเพื่อรวบรวมข้อมูล บริบททางวัฒนธรรมของคนไทลื้อ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน และอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เกิดการกระตุ้นสำนึกอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ของชาวไทลื้อ และเกิดเครือข่ายและความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล (Ministry of Culture, 2022)

สรุป

วัฒนธรรมการทอผ้าพื้นเมืองมีบทบาทสำคัญต่อชาติพันธุ์ไทลื้อมาตั้งแต่ในอดีต มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต คติ ความเชื่อในพุทธศาสนา โดยมีวิธีการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ผ่านตัวผ้าทอ จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเกี่ยวกับการทอผ้าของผ้าชาติพันธุ์ไทลื้อ เพื่อสังเคราะห์กำหนดเป็นแนวความคิด ในการสร้างสรรค์ศิลปะจัดวางร่วมสมัยที่ได้แรงบันดาลใจจากลวดลายหรือสัญลักษณ์บนตุง ที่ถักทอขึ้นมาจากรวงศรัทธาในพุทธศาสนาของผู้หญิงไทลื้อ ทำให้เกิดการเผยแพร่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทลื้อในรูปแบบการจัดนิทรรศการเพื่อเผยแพร่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทลื้อ ช่วยส่งเสริมและสนับสนุน คุณค่าทางด้าน

ศิลปะและวัฒนธรรมให้แก่สังคม คนรุ่นใหม่และผู้สนใจ เกิดข้อค้นพบว่า การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะในครั้งนี้ เป็นมิติใหม่ของการเรียนรู้เรื่องราวทางวัฒนธรรม ให้ผู้ชมรู้สึกเหมือนเดินเข้าไปสัมผัสกับลวดลายที่อยู่ในตุ้ ในรูปแบบสามมิติ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดศิลปะการจัดวาง และแนวคิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม เนื่องจากกระบวนการสร้างสรรค์นี้สามารถเข้าถึงการรับรู้ของคนในยุคปัจจุบัน และมีประสิทธิภาพในการสื่อสารในการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เข้ากับยุคสมัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 เพื่อเป็นการกระตุ้นสำนึกอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทลื้อ ต่อไปต้องสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้น เพื่อให้ได้มาซึ่งแหล่งทุน การสร้างความร่วมมือ และเครือข่ายจากกระบวนการดำเนินงาน

1.2 ในการดำเนินการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะนั้น กระบวนการในการศึกษาข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นกระบวนการที่สำคัญ เนื่องจากผลการวิเคราะห์และประมวลผลนั้น จะนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดเป็นแรงบันดาลใจ ที่จะนำมาสู่กระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะจัดวางสื่อผสม ถือเป็นกระบวนการที่สำคัญอันจะนำมาสู่องค์ความรู้ และการเผยแพร่องค์ความรู้ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 วัฒนธรรมของชาวไทลื้อ มีอัตลักษณ์ทางศิลปะที่แตกต่างและงดงามมากชาติพันธุ์หนึ่ง อีกทั้งยังมีแง่มุมที่น่าสนใจที่หลากหลาย ซึ่งวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ผู้วิจัยได้นำมาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะร่วมสมัย แต่ยังมีบริบททางวัฒนธรรมไทลื้อที่ยังสามารถศึกษาต่อยอดการทำวิจัยในครั้งถัดไป เพื่อเผยแพร่คุณค่า ในประเด็น คติ ความเชื่อด้านพุทธศาสนาของไทลื้อที่แสดงออกมาในรูปแบบงานศิลปะ

2.2 การเขียนบทความลงวารสารนั้น ในครั้งถัดไปควรเขียนบทความเป็นภาษาอังกฤษเพื่อนำส่งตีพิมพ์ยังวารสารต่างประเทศ เพื่อการเผยแพร่องค์ความรู้ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทลื้อในวงวิชาการในระดับนานาชาติต่อไป

References

- Jommuang, L., & Vasusophaphon, S. (2003). *Tai Lue Textiles: Self-Sufficient Economy*. Bangkok: Sangsan Publishing.
- Kuphanumat, C. (2017). The Concept of Marks of the Great Man Buddha Image in Tai Lue Art for Contemporary Thai Arts Creation. *Silpakorn University Journal*, 37(2), 105-130.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus. (2011). *Tai Lue Lifestyle in Xishuangbanna*. (1st ed.). Bangkok: Maxx Printing.
- Office of Contemporary Art and Culture. (2022). *Strategic Policy to Promote Contemporary Arts and Culture 2012 - 2021*. Retrieved October 31, 2022, from <https://cmu.to/p59cu>
- Phra Adsadakorn Kittibhaddo (Chadtranan). (2011). *A Study of Forms and Beliefs of TAI-LUE's Textiles in Chiangkham as Used in Buddhism*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Bangkok.
- Prangwatanakun, S. (2008). *Cultural Heritage of TAI LUE Textiles*. (1st ed.). Chiang Mai: Chiang Mai University.

- Prasertsri, S. (2019). *Prasert Yodkaew's Installation Art*. (Master's Thesis). Silpakorn University. Bangkok.
- Sairawkham, B. (2016). *The Study of Natural Dyeing Wisdom of Tai Lue Women: Ban Don Moon, Sriphum Sub-district, Thawangpha District, Nan Province*. Chiang Mai: Lan Na Tai Ethnic Learning Center, Social Research Institute, Chiang Mai University.
- Social Research Institute. (2017). *Tai Lue Settlement in Lanna*. Chiang Mai: Museum of Culture and Lanna Ethnic Groups Project.
- Topanurakkun, U. (2015). *A Participatory Action Research in Conserving and Passing on Thai Song Dum's Cloth Weaving Wisdom*. (Doctoral Dissertation) . Graduate School, Silpakorn University. Bangkok.
- Vivattanaset, P. (2021). Cultural Identity of Ethnic Group in TAI LUE's Ritual of Life, Phayao Province. *Payao University Journal*, 37(2), 105-130.